

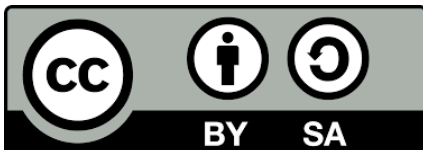
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία Ι

Σύνταξη

Διδάσκοντες: Επίκ. Καθ. Μαρία Λεκάκου,
Λέκτορας Μαρία Μαστροπαύλου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

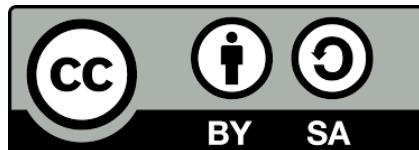
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

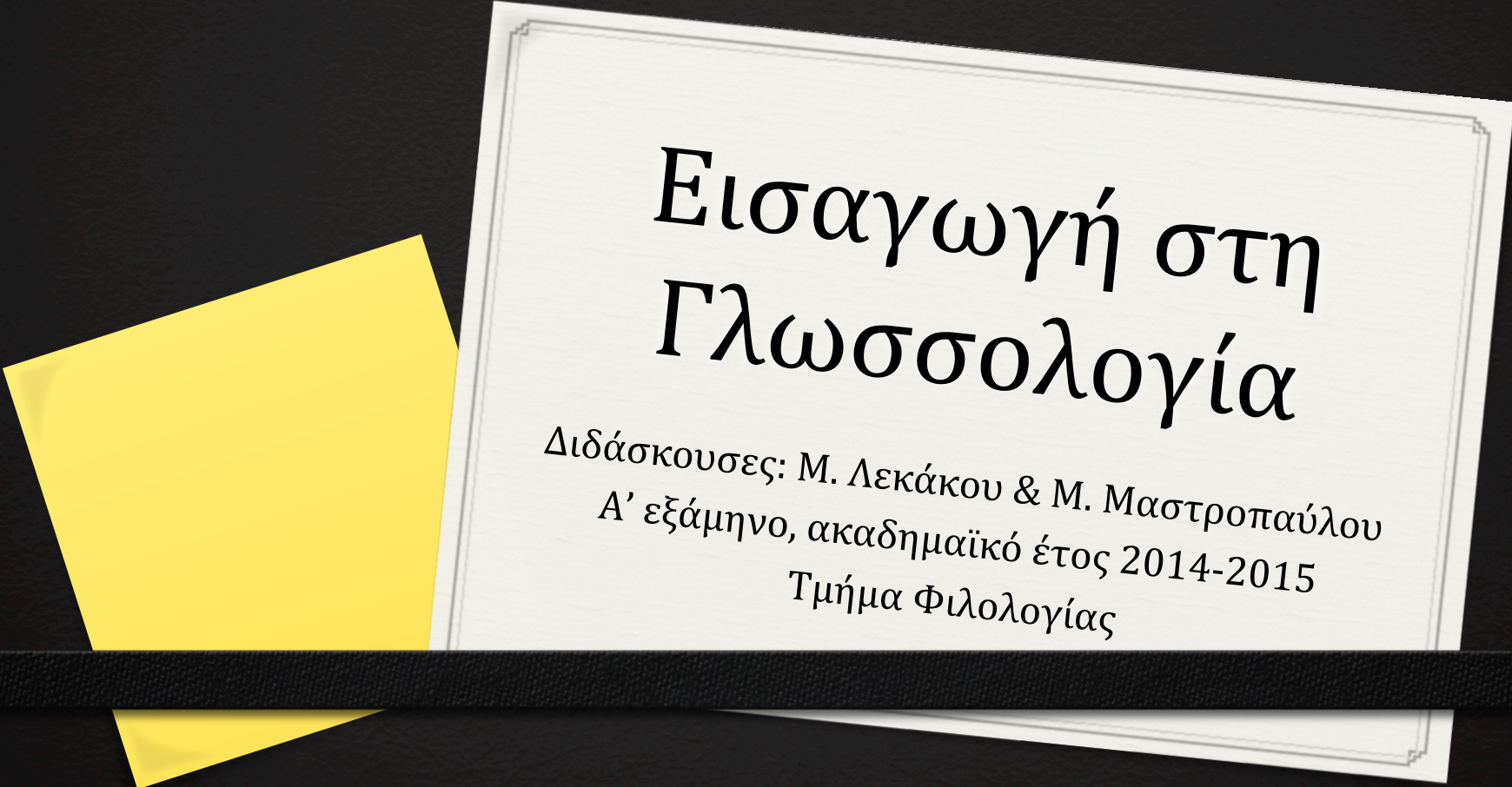
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία

Διδάσκουσες: Μ. Λεκάκου & Μ. Μαστροπαύλου
Α' εξάμηνο, ακαδημαϊκό έτος 2014-2015
Τμήμα Φιλολογίας

Γνώση της γλώσσας: Σύνταξη

- Οι προτάσεις προφανώς αποτελούνται από λέξεις:

(1) Ο Γιάννης λατρεύει τη νουτέλα.

- Τα διαφορετικά είδη λέξεων αντιστοιχούν σε συντακτικές κατηγορίες (ή «μέρη του λόγου»).

Συντακτικές κατηγορίες

- Το όνομα (Ο) είναι μια **λεξική** κατηγορία.

(1) α. Ο δήμαρχος λατρεύει τη νουτέλα.

β. Ο Γιάννης λατρεύει τη νουτέλα.

γ. Ο σκύλος λατρεύει τη νουτέλα.

- Μπορούμε να τοποθετήσουμε άλλα ονόματα στην ίδια θέση, αλλά όχι λέξεις άλλης συντακτικής κατηγορίας.

(2) α. *Ο πράσινο λατρεύει τη νουτέλα.

β. *Ο προχτές λατρεύει τη νουτέλα.

γ. *Ο τραγουδάω λατρεύει τη νουτέλα.

Συντακτικές κατηγορίες

- Το ίδιο ισχύει και για συντακτικές κατηγορίες που αποτελούνται από συνδυασμούς/ομάδες λέξεων (φράσεις/φραστικές κατηγορίες):

(1) α. [Ένας άντρας] λατρεύει τη νουτέλα.

β. [Κάθε παιδί] λατρεύει τη νουτέλα.

γ. [Ο Νίκος] φίλησε το χώμα.

(2) α. *[Περπατώ γρήγορα] λατρεύει τη νουτέλα.

β. *[Προς την έξοδο κινδύνου] φίλησε το χώμα.

Συντακτικές κατηγορίες:

Λεξικές κατηγορίες

- Πώς γίνεται η διάκριση ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες (Ρήμα, Όνομα, Επίθετο, κλπ);
- Παραδοσιακή γραμματική: τα ονόματα αναφέρονται σε «πρόσωπο ή αντικείμενο», τα ρήματα σε «μια δράση/ενέργεια ή σε μια κατάσταση».

Συντακτικές κατηγορίες

- Αυτοί οι ορισμοί βασίζονται σε σημασιολογικά κριτήρια, ενώ οι εν λόγω κατηγορίες είναι συντακτικές.
- Επιπλέον οι σημασιολογικοί ορισμοί δεν είναι ακριβείς:
 - Η **καταστροφή** της πόλης ενόχλησε τον αυτοκράτορα.
 - Η **αυτοκτονία** του βασιλιά δεν εξέπληξε κανέναν.
- Σε τι αναφέρονται οι λέξεις *καταστροφή*, *αυτοκτονία*;

Συντακτικές κατηγορίες

- Σε κάποιες γλώσσες, μια λέξη μπορεί να έχει διαφορετική συντακτική κατηγορία, ανάλογα με τη λειτουργία της στην πρόταση, ενώ διατηρεί έναν κοινό σημασιολογικό πυρήνα:
 - Π.χ τα ακόλουθα παραδείγματα στην αγγλική:
 1. Gabrielle's **mother** is a teacher. (O)
 2. Anteaters **mother** several offspring. (P)
 3. Wendy's **mother** country is Iceland. (Επιθ)

Συντακτικές κατηγορίες

- Κάποια μέρη του λόγου δεν επιδέχονται σημασιολογική προσέγγιση:
 - (1) Η Μαίρη είπε **ότι** τα μέρη του λόγου την ενθουσιάζουν.
 - Ποια είναι η σημασία του **ότι**;
 - Προσοχή! Η ερώτηση δεν αφορά τη λειτουργία του **ότι** στην πρόταση.
 - Πώς μπορούμε να βασιστούμε στη σημασία για να ορίσουμε τα μέρη του λόγου αν αυτή δεν είναι ξεκάθαρη;

Συντακτικές κατηγορίες

- Λέξεις χωρίς σημασία:
 1. Η σκριφνώδης απουσία εκτρόπλισε βλιενώς τον πορκαίο ύκαλο χωρίς να εκκριμώσει στο μπροτάδι.
- Τι μέρος του λόγου είναι οι λέξεις: σκριφνώδης, απουσία, εκτρόπλισε, βλιενώς, πορκαίο, ύκαλο, εκκριμώσει, μπροτάδι;
- Πώς το αναγνωρίζουμε αυτό;
- Εφόσον δεν έχουν σημασία, δεν μπορεί να βασιζόμαστε σε αυτήν.

Συντακτικές κατηγορίες

- Η διάκριση σε συντακτικές κατηγορίες (μέρη του λόγου) γίνεται βάσει **συντακτικών και μορφολογικών κριτηρίων**.
- Συγκεκριμένα, βασιζόμαστε βασιζόμαστε στη **μορφολογική δομή** και στη **συντακτική κατανομή** των λέξεων.
- Δηλαδή, βασιζόμαστε (α) στα μορφολογικά προσφύματα τα οποία περιέχει μια λέξη και (β) στη θέση στην πρόταση που καταλαμβάνει η λέξη.

Συντακτικές κατηγορίες: το όνομα

Μορφολογική κατανομή

- κλίση: γένος, αριθμός, πτώση
- παραγωγή:
 1. **-μα**: $P \rightarrow O$, π.χ. διαβάζω-διάβασμα, κατορθώνω-κατόρθωμα
 2. **-της**: $P \rightarrow O$, π.χ. επενδύω-επενδυτής, μετασχηματίζω-μετασχηματιστής, προπονώ-προπονητής
 3. **-τητα**: $E \rightarrow O$, π.χ. βαρύς-βαρύτητα, επίσημος-επισημότητα, ικανός-ικανότητα.

Συντακτικές κατηγορίες: το όνομα

Συντακτική κατανομή

- συνεκφορά με άρθρα (οριστικό και αόριστο),
- συνεκφορά με ποσοδείκτες (κάθε, κανένας, κάποιος),
- συνεκφορά με επίθετα: ωραίος καιρός, μια ωραία πεταλούδα, το ασθενές φύλο.

Συντακτικές κατηγορίες: το ρήμα

Μορφολογική κατανομή

κλίση:

- ως προς το **Χρόνο** (παρόν, παρελθόν): γράφω / έ-γραφ-α
- ως προς την **Όψη** (συνοπτικό, μη-συνοπτικό): γράφω / γράψω, έβλεπα / είδα
- ως προς την **Έγκλιση** (Οριστική, Προστακτική): γράφ-εις / γράφ-ε
- ως προς τη **Συμφωνία Υποκειμένου**, (δηλ. σε πρόσωπο και αριθμό: γράφ-ω, γράφ-εις, γράφ-ει, κοκ
- ως προς τη **Φωνή** (ενεργητική, μεσο-παθητική): κυνηγώ / κυνηγιέμαι
- σχηματίζει **μετοχή** (κυνηγώντας, κυνηγημένος)

Συντακτικές κατηγορίες: το ρήμα

Μορφολογική κατανομή

▪ παραγωγή:

1. -ίζω: E → P, π.χ. καθαρός-καθαρίζω, κίτρινος-κιτρινίζω, άσπρος-ασπρίζω
2. -άρω: O → P, π.χ. σερφ-σερφάρω, μπλόφα-μπλοφάρω, μάνατζερ-μανατζάρω

Συντακτικές κατηγορίες: το ρήμα

Συντακτική κατανομή

- συνεκφορά με μόρια: *να και θα, μην και δεν*:
 1. *να/θα διαβάσω, *να/*θα διάβασμα*
 2. *μην έρθεις/ δεν ήρθε, *μην/*δεν ερχομός*
(πρβλ. *μη-ερχομός*)
- προσδιορισμός από επίρρημα, όχι επίθετα:
 1. *τρέχω γρήγορα/ *γρήγορος*
 2. *δρομέας *γρήγορα/γρήγορος*

Συντακτικές κατηγορίες: το επίθετο

Μορφολογική κατανομή

■ κλίση:

- εμφανίζεται σε τρία γένη
- σχηματίζει συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό με μορφήματα κλίσης ή με προσθήκη επιρρημάτων (*πιο*)

■ παραγωγή:

- -ένιο: Ο → Ε, π.χ. σίδηρο-σιδερένιος, χώμα-χωματένιος

Συντακτικές κατηγορίες: το επίθετο

Συντακτική κατανομή

- συνεμφανίζεται με (προσδιορίζει) ονόματα,
- προσδιορίζεται από επιρρήματα π.χ. *πολύ / αρκετά* (σε αντίθεση με ουσιαστικό και ρήμα):
 1. *πολύ /αρκετά καλός, πολύ /αρκετά έξυπνος*
 2. **πολύ/*αρκετά βλέπω*
 3. **πολύ/*αρκετά όραση*

Συντακτικές κατηγορίες: το επίρρημα

Μορφολογική κατανομή

- κλίση: δεν κλίνονται (αρνητικός ορισμός)
- παραγωγή: -α (σωστ-ά, αδέξι-α, όμορφ-α) (από επίθετο).

Συντακτικές κατηγορίες: το επίρρημα

Συντακτική κατανομή

- προσδιορίζεται από επίρρημα (πολύ, αρκετά):
 - (1) πολύ / αρκετά καλά, πολύ / αρκετά έξυπνα, πολύ / αρκετά χαζά
 - (2) *πολύ / αρκετά αγάπη, *πολύ /αρκετά θάλασσα
- προσδιορίζει ρήμα (ενώ το επίθετο προσδιορίζει όνομα):
 - (1) Την αγαπάω υπερβολικά.
 - (2) Η υπερβολική αγάπη.

Λεξικές και λειτουργικές κατηγορίες

- Οι κατηγορίες που είδαμε ως τώρα αφορούν **λέξεις περιεχομένου**. Αυτές έχουν σαφή λεξική σημασία.
- Οι λέξεις περιεχομένου ανήκουν σε **ανοιχτή τάξη**: μπορούμε να δημιουργήσουμε νέα ονόματα, ρήματα, επίθετα, επιρρήματα.

Λεξικές και λειτουργικές κατηγορίες

- Υπάρχουν και οι **λειτουργικές** λέξεις, που δε διαθέτουν σαφή λεξική σημασία, αλλά επιτελούν γραμματική λειτουργία:
 - άρθρα,
 - σύνδεσμοι,
 - μόρια,
 - προθέσεις
 - κλπ.
- Οι λειτουργικές λέξεις ανήκουν σε **κλειστή τάξη**: δε δημιουργούνται εύκολα καινούριες τέτοιες λέξεις.

Λειτουργικές κατηγορίες

- Σύνδεσμοι:
 - και, ή,
 - είτε-είτε, ούτε-ούτε
- Συμπληρωματικοί δείκτες:
 - ότι, πως, που,
 - μήπως, αν,
 - πώς, πού, αν,
 - όταν, πριν, αφού,
 - κλπ.
- Προθέσεις:
 - σε, από, για,
 - πάνω, μετά,
 - κατά, υπέρ
 - κλπ.

Λεξικές και λειτουργικές κατηγορίες

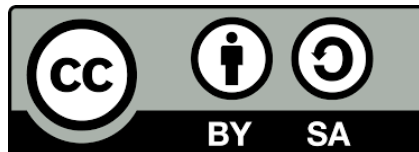
- Οι λειτουργικές λέξεις είναι αυτές που συνήθως παραλείπονται στον τηλεγραφικό λόγο (π.χ. «Επισκεύασε υπολογιστή!»).
- Στην ακόλουθη πρόταση ποιες είναι οι λειτουργικές λέξεις;
 1. Η σκριφνώδης απουσία εκτρόπλισε βλιενώς τον πτορκαίο ύκαλο χωρίς να εκκριμώσει στο μπροτάδι.

Λειτουργικές κατηγορίες

- Άσκηση:

1. Ποιες λειτουργικές κατηγορίες συνεμφανίζονται με ονόματα;
2. Ποιες λειτουργικές κατηγορίες συνεμφανίζονται με ρήματα;

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση 1.0 διαθέσιμη εδώ.

<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1089>.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκοντες: Επίκ.
Καθ. Μαρία Λεκάκου, Λέκτορας Μαρία
Μαστροπαύλου. «Εισαγωγή στη Γλωσσολογία Ι.
Σύνταξη». Έκδοση: 1.0. Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από
τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1089>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

- [1] <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.